
Libreto ako náčrt dejín – Štefan Drug a expozícia Literatúra medzi dvoma vojnami (1968)

Ján Gavura

GAVURA, J.: A Script as an Outline of Literature – Štefan Drug and Exhibition Literature between Two Wars (1968)
SLOVENSKÁ LITERATÚRA 64, No. 5, p. 359 – 367

Key words: interwar literature, methodology of literary history

In 1968 a literary critic Štefan Drug was commissioned to take a part in an exhibition covering Slovak literature since the beginning to contemporary times. He prepared a period of interwar literature which had been a matter of numerous deformations during 1950s and partly 1960s, however, he presented the period with respect to its variety and aesthetic achievements so, eventually, it became a precise and concise outline of literary history, probably the most precise one at that time. Drug used to his advantage the form of an exhibition so he can make the presentation not only vivid but also flexible with latest available sources of research. In the outline he was able to return some authors banned from official literature and correct the image of others that had been altered in favour of political engagement of the Communist establishment. Even nowadays, fifty years from the exhibition itself, Drug's outline is an example of deep understanding of the Slovak literature written in the interwar period, with only minor corrections needed.

Kľúčové slová: medzivojnová literatúra, metodológia literárnych dejín

Počas dvoch krátkych období 1967 – 1970 a 1987 – 1993 bol súčasťou organizačných zložiek Matice slovenskej ústav Pamätník slovenskej literatúry, ktorého náplňou bolo okrem iného „vytvoriť dlhodobú expozíciu, ktorá by záujemcom sprístupnila nielen najcennejšie zbierkové jednotky Matice slovenskej, ale zároveň by im priblížila pomocou múzejných prezentačných foriem históriu slovenskej literatúry od jej najstarších čias až do súčasnosti“.¹ Etapu slovenskej

---

1 REZNÍK, Jaroslav: Päť rokov činnosti Pamätníka slovenskej literatúry. In: *Letopis Pamätníka slovenskej literatúry 1970*. Martin : Matica slovenská, 1970, s. 180.

360 medzivojnovnej literatúry autorsky pripravil literárny historik Štefan Drug a štyridsaťpäťstranový scenár obsahového zamerania výstavy s názvom *Medzivojnovná literatúra (Literatúra medzi dvoma vojnami)* sa nachádza v Drugovej literárnej pozostalosti v Literárnom archíve Slovenskej národnej knižnice v Martine.

Libreto vo svojej podstate predstavuje náčrt autorských dejín medzivojnovnej literatúry a zostavovateľa stávalo do neľahkej úlohy: na obmedzenom priestore a v zjednodušenej podobe sa mali ukázať všetky dôležité osobnosti a procesy literatúry daného obdobia. Do výslednej podoby libreta zasiahlo niekoľko dôležitých okolností, predovšetkým čas jeho vzniku, rok 1968, vnímaný ako vrcholenie Pražskej jari a najdemokratickejšia, i keď zďaleka nie demokratická fáza socializmu v Československu, ktorá sa na jeseň toho roku skončila. Druhá okolnosť je spojená so žánrom libreta: výstava rátała s bezprostrednou interaktívnou formou prezentácie, s využitím textového (vlastný text autora, ukážky z literárnej tvorby a citácie vybraných literárnych kritikov, vedcov a pamätníkov) a obrazového materiálu (portréty autorov, dokumenty a fotografie). Hlavnou prednosťou však bola flexibilita a možnosť prezentovať najnovšie výskumy, a to aj s využitím nemalej miery individuálneho vstupu. Tento rozdiel je zreteľný v porovnaní s historiografickými literárnymi syntézami spred roka 1968, kde sa uplatňovala marxistická vedecká metodológia a svetonázor a všetky veľké akademické aj osvetové projekty dejín literatúry sa vyznačovali značnou poznatkovou zotrvačnosťou (uvádzané informácie boli výsledkom dlhého a zdĺhavého výskumu).

V porovnaní s Drugovými hlavnými vedeckými prácami nadobúda libreto azda sekundárny význam, detailne však dokumentuje bádateľovo vnímanie medzivojnovnej literatúry, koexistenciu literárnej, kultúrnej a politickej zložky a predovšetkým ich hierarchické usporiadanie podľa dôležitosti. Dokumentuje tiež základné znaky Drugovej vedeckej metódy založenej na heuristike, hľadani súvislostí medzi faktami a na dôraze estetického prínosu. Tento prístup k literatúre a jej diachrónií patril k zriedkavým a vytváral kontrast k literárnej histórii najmä v období päťdesiatych a sedemdesiatych rokov. Ako výstižný príklad Drugovej odlišnosti od ostatných bádateľov môže poslúžiť knižný súbor štúdií *Kapitoly k začiatkom socialistickej literatúry na Slovensku* (Vydavateľstvo SAV, 1961), ktoré sú prvým významným literárnohistorickým dielom Š. Druga. V predslove knihy Juraj Špitizer opakuje ideologické rámce, ktoré sa domestikovali v česko-slovenskej marxistickej literárnej vede v päťdesiatych rokoch: „*Je prirodzené, že buržoázni historici kultúry nebrali na vedomie úsilie revolučného robotníckeho hnutia v sfére kultúry, lebo z ich hľadiska ciele kultúrnej aktivity organizovaného proletariátu znamenali koniec všetkých vysokých, vznešených, večných hodnôt. Za ich obranou, maskovanou nadtriednosťou kultúry a umenia, skrýva sa záujem udržať proletariát vo fyzickej a mravnej závislosti od buržoázie.*“² Hrubej forme ideologizovania Drug kontruje o pár strán ďalej kritickými pripomienkami naznačujúc, že výskum literatúry predsa už prekonáva „*hriechy nedávnej minulosti*“, ktoré „*dobře poznáme*

---

2 ŠPITZER, Juraj: Úvod. In: DRUG, Štefan: *Kapitoly k začiatkom socialistickej literatúry na Slovensku*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1961, s. 5.

a dodnes nám prekážajú v práci“³ a konkretizuje niektoré z nich: „Darilo sa vulgarizácii. Pamätáme si veľmi dobre na časy, keď sa neuznávalo takmer nič z predošlých vývinových epoch, keď sa literatúra vyučovala len ako jedna z foriem vedomia a poznávania sveta bez prihliadania na umeleckú špecifitu, bez prihliadania na to, že ide o umelecký odraz skutočnosti.“⁴

Drugova práca sa spája s dôsledne využitou heuristikou, menej známy je fakt, že okrem zmyslu pre detail preukazoval rovnocenne zmysel pre estetické kvality literárnych diel, čo z neho robilo univerzálneho a žiadaného zostavovateľa antológií z diel autorov, často v spojení s umeleckými prekladmi z poľštiny. Z Drugových prác možno odvodiť, že vnímal historický a kultúrpolitický význam a estetický prínos diel; prvé dva významy zasahujú literatúru v jej procese, estetický prínos ostáva nad procesom ako najvyššia hodnota. Keď napríklad roku 1982 zostavoval básnický výber Jána Poničana *Človeka hladám*, hovorí o historickom význame prvotiny *Som, myslím, cítim a vidím, milujem všetko, len temno nenávidím* (1923), kultúrpolitický význam priznáva dielam z roku 1941 básnickej skladbe *Divný Janko* a divadelnej hre *Jánošík*, no najviac vyzdvihuje Poničanovu tvorbu „intímno-reflexívneho charakteru, kde vytvoril rad poetických skvostov, hoci túto jeho stránku kritika zatiaľ vyzdvihovala iba príležitostne“.⁵

Libreto k výstave *Slovenská literatúra medzi vojnami* je konzistentné s ostatnou Drugovou činnosťou. Vyžadovalo si univerzálnosť, dobrú znalosť umeleckej a sekundárnej literatúry ako aj zrozumiteľnosť jazyka, keďže výstava mala osvetovo-pedagogický charakter a k dispozícii obmedzený priestor, ktorý vytváral tlak, aby autor komplexné obdobie v dejinách literatúry skrátil a vybral z neho to podstatné. Dostupné historiografické projekty zahrnujúce medzivojnovú literatúru, napr. *Dejiny slovenskej literatúry* z roku 1960 (1. vydanie) a 1962 (2. vydanie) pod vedením Milana Pišúta (Bratislava, Osveta), pokračovali v obraze literatúry, ako ich deformovali päťdesiate roky, kde najväčším básnikom medzivojnového obdobia bol Ján Poničan, zatiaľ čo poézia iného davistu, Novomeského, „trpí rozporom medzi obsahom a formou“ a „svojou ideologickou vlačnosťou a istým konformizmom akoby signalizovala básnikovo politické poblúdenie, ktorého korene tkveli v buržoáznom nacionalizme“.⁶ Autor kapitoly, Ján Gregorec, napokon aktuálny význam Poničanovej tvorby podčiarkol aj päťnásobne väčším priestorom v publikácii ako pri poézii Novomeského.

Drugov náčrt dejín medzivojnovnej literatúry presahuje dátovú a formálnu heuristikou a opiera sa o umeleckú a estetickú hodnotu. Prítomnosť politickej supervízie a kontroly je takmer nebadateľná, skôr sa objavuje úsilie kompenzovať tých a to, čo bolo v predchádzajúcom období (celé päťdesiate a polovica šesťdesiatych rokov) neopodstatnene odsúvané do úzadia: Ivan Horváth, Vladimír

3 DRUG, Štefan: *Kapitoly k začiatkom socialistickej literatúry na Slovensku*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1961, s. 11.

4 Tamže.

5 DRUG, Štefan: Doslov. In: PONIČAN, Ján: *Človeka hladám*. Bratislava : Tatran, 1982, s. 392.

6 GREGOREC, Ján: Literatúra v období medzi dvoma vojnami. In: *Dejiny slovenskej literatúry*. Hl. red. Milan Pišút. Bratislava : Osveta, 1962, s. 595.

362 Clementis ako „politik s dušou básnika“, ⁷ katolícka moderna a vo veľkej miere prozaici, ktorých politické zviditeľnenie počas vojnovnej Slovenskej republiky bolo po roku 1945 vnímané antagonisticky (Jozef Cíger Hronský, Milo Urban a ďalší). Súčasný pohľad na estetické a procesuálne udalosti sa od Drugovho pohľadu odlišujú minimálne, čo svedčí o autorovom presnom zhodnutí medzivojnovej literatúry, ako aj o opieraní sa o estetické umelecké zisky, ktoré sa uplatňujú v najnovších literárnohistorických syntézach.

Drugov náčrt medzivojnovej literatúry sa opiera o chronologické radenie udalostí: začína literatúrou bezprostredne pred prevratom 1918, z ktorého vzišlo Československo, a završuje sa rokom 1945 úvahou o charaktere slovenskej literatúry v čase druhej svetovej vojny a jej vzťahu k politickej moci a mieste emigrácie v literatúre a kultúre Slovenska. Obdobie rokov 1945 – 1948, ktoré sa zvykne čoraz častejšie pripájať k predchádzajúcej etape literárnej periodizácie kvôli nadviazaniu kontinuity a radikálnej zmene posunutej do roku 1948, Drug neberie do úvahy. Vracia sa k nemu na iných miestach, napríklad aj v rukopisnom dokumente *Kalendárium udalostí literárneho života od jari 1945 do marca 1948*, zachovanom takisto v autorovom fonde v Literárnom archíve SNK.

Š. Drug medzivojnové obdobie rozdeľuje na štyri významné etapy: na roky okolo prevratu, dvadsiate, tridsiate a štyridsiate roky, pričom každé z období rieši vlastné témy a problémy jednak v kultúre a spoločnosti a jednak v estetickéj rovine. V porovnaní s inými historiografickými projektmi je v Drugovom prehľade zachovaná pluralita a zameranie na najdôležitejšie umelecké diela. Náčrt dejín pôsobí prirodzene, vzťah medzi jednotlivcami a širším procesuálnym dianím je vzájomne podmienený a ukazuje, ako najvýznamnejší jednotlivci menili podobu spoločnosti a rovnako na iných miestach spoločnosť generuje jednotlivcov. Linka ľavicovej či proletárskej literatúry nie je posilnená na úkor iných, a hoci ju mal Drug detailne zmapovanú, prisudzoval jej významné, nie však jedinečné miesto.

Za prvého umelca spojeného s prevratovým obdobím 1917 – 1920 označuje Martina Rázusa a jeho dve vojnové zbierky *Z tichých a búrných chvíľ* a *To je vojna!*, ktorým sekundujú starší autori, legionári Janko Jesenský a Jozef Gregor Tajovský. Rázusovo pôsobenie je také výrazné, že podľa Š. Druga ostalo neprekonané nielen v danom čase, ale ani samotný Rázus v ďalších dielach ich dôležitosť neprekonal. Drug tiež naznačuje, že na meniace sa podmienky rýchlejšie reaguje poézia, konkrétne Štefan Krčméry a mladý Emil Boleslav Lukáč v debute *Spoved'* (1922). Osobitne na viacerých miestach pre toto obdobie uvádza Vladimíra Roya, ktorému sa dlhodobo v literárnej vede dostávalo skôr negatívneho hodnotenia a až v období po roku 2000 sa tento obraz koriguje (Dana Hučková⁸ a Peter Trizna⁹).

Paralelne s tvorbou individualít uvádza osnovu kľúčových procesuálnych zmien, kde sa opakujú základné historické a spoločenské udalosti, ako bol

7 DRUG, Štefan: *Medzivojnová literatúra (Literatúra medzi dvoma vojnami)*. Martin : Slovenská národná knižnica – Literárny archív, 1968, s. 14. Rkp.

8 Vo viacerých publikáciách, najsystematickejšie v súbore tematických štúdií *Kontexty Slovenskej moderny*. Bratislava : ÚSL SAV – Kalligram, 2014.

9 TRIZNA, Peter: Sifyfóvske zápasy Vladimíra Roya. In: ROY, Vladimír: *Vpísané do noci*. Fintice – Košice: FACE, 2017, s. 88 – 100.

vznik Československa, obnovenie činnosti Matice slovenskej, budovanie kultúrnych inštitúcií, spolkovej činnosti umelcov a pozitívne dôsledky toho, že sa slovenčina stala úradným jazykom (rozvoj školstva, obnovenie vydávania časopisov a vznik nových periodík).

Podobné významné miesto ako Rázusovi dáva Drug bezprostredne po prevrate v próze Ladislavovi Nádašimu Jégému (autorovi „*svojskej odrody*“¹⁰ kritického realizmu), ktorý bol pripravený do literatúry vstúpiť už pred svetovou vojnou, no stalo sa tak až v zmenených pomeroch na pôde Československa. V tomto období sa prvý raz predstavuje aj nová, prvá poprevratová generácia Ján Hrušovský, Janko Alexy a Tido J. Gašpar, ktorí o pár rokov neskoršie predznamenajú nové trendy v próze. Z procesuálnych pohybov Drug poukazuje najmä na pôvodné rozvrstvenie a rozčlenenie literatúry podľa generačného kľúča, ktoré však, ako ukazuje a dokumentuje na príklade literárnych časopisov, postupne opúšťa generačné rozdiely a profiluje sa podľa názorových platforiem. K tomu však dochádza až v dvadsiatych rokoch a z časopisov sa najväčší význam prisudzuje *Mladému Slovensku* a *Vatre*. Pri vatrístoch Drug plánuje na výstavu profily Augustína Načiča-Borina, Jozefa Nižňanského a s poznámkou „*najviac miesta Žarnovovi*“¹¹ naznačuje ústredné miesto tohto básnika v skupine. Milovi Urbanovi, ktorý takisto vzišiel z tohto prostredia, sa venuje neskoršie pri prezentácii prozaickej tvorby. Rovnako sa opätovne vracia k významu *Mladého Slovenska*, keď sa časopis na niekoľko rokov stane tribúnou mladej lavice (1922 – 1924), ktorá koncom roka 1924 vytvorila vlastnú revue *DAV*.

V prvých rokoch slovenskej literatúry v Československu je v Drugovom náčrte dôležitá úloha prisúdená Š. Krčmérymu, ktorého často využíva ako dôveryhodný zdroj na dokumentovanie vlastných súdov a názorov, zároveň ho však ukazuje aj ako ústrednú postavu *Slovenských pohľadov*, Matice slovenskej, vyzdvihujúc najmä Krčméryho schopnosť vzácné rozumieť obom aktívnym generáciám, tej, ktorá uprednostňovala pridržiavanie sa tradícií, pretože robili Slovensko autentické a jedinečné, aj tej, ktorá hľadala nové možnosti v cudzích vzoroch, pretože domáce prostredie považovala v mnohých ohľadoch za vyčerpané.

Dvadsať rokov spája predovšetkým s tvorbou mladej generácie, najmä Jánom Smrekom a Emilom Boleslavom Lukáčom, v próze sa o pozoruhodné impulzy zaslúžili Gejza Vámoš, „*enfant terrible slovenskej literatúry*“¹² najväčší priestor v tejto časti výstavy a pomyselných dejín dáva Ivanovi Horváthovi, prozaikovi, ktorého proces s buržoáznymi nacionalistami významne poškodil.¹³ Z trojice pohľadov – vlastného, Mrázovho a Rosenbaumovho – necháva Drug pri Horváthovi niekoľko emblematických črt: „*jemné a krehké obrázky ľudí, naplnené láskou k životu*“ (Š. Drug), „*obnažovanie podvedomých stavov*“, „*rafinovaná technika kompozičná i štylistická*“, „*objavenie nového motivického sveta pre našu novelistiku*“ (A. Mráz).¹⁴

10 DRUG, Štefan: *Medzivojnová literatúra (Literatúra medzi dvoma vojnami)*. Martin : Slovenská národná knižnica – Literárny archív, 1968, s. 4. Rkp.

11 Tamže, s. 11.

12 Tamže, s. 9.

13 Do poznámkového aparátu scenára si Drug pripísal: „dokumenty o Horváthovej publicistike, dokumenty o jeho politickej práci po r. 1945, rehabilitácia“ (tamže, s. 10).

14 Všetky tamže, s. 10.

364 Väčší význam v dvadsiatych rokoch prisúdil až Milovi Urbanovi a jeho *Živému biču* (1927), ktorý sa podľa Druga „stal v pravom zmysle *múlnikom*“.¹⁵

Od polovice dvadsiatych rokov sa jednou z určujúcich síl literatúry, ale aj kultúrnej politiky, stali davisti, z ich kruhu vzišli prozaik Peter Jilemnický, Ján Poničan, no najmä Laco Novomeský a Vladimír Clementis, ktorého Drug charakterizuje ako „*univerzálnu osobnosť Štúrovho typu na inom stupni národného vývinu*“.¹⁶ Drug komunistickú lavicovú generáciu podáva v krátkej genéze počínajúc rokom 1922, keď sa začína formovať v Prahe a Ján Poničan prevzal redakciu časopisu *Mladé Slovensko*. Za umelecký vrchol sú označení Ján Poničan, „*priekopník a hlavný predstaviteľ proletárskej poézie*“, „*bojovný tribún s drsnou rečou, totálne protikonvenčný a modloborecký*“¹⁷ a Laco Novomeský, „*druhý stĺp Davu*“, ktorý „*prekonal proletársku poéziu pretepleným vzťahom k ľuďom, veciam a vecičkám sveta, tvorivo absorboval a rozviedol podnety modernej európskej poézie*“.¹⁸ Drug pripomína aj udalosti, ktoré davistov postihli v päťdesiatych rokoch, keď väčšinu z nich zahrnuli do politicky vykonštruovaných procesov, po ktorom bol Clementis odsúdený na smrť a popravený (1952) a Novomeský bol odsúdený (1954) na desaťročné väzenie (po necelých štyroch rokoch bol trest zmenený na podmienený).

Tridsiate roky Drug vníma cez prizmu vyhrotenej sociálnej situácie, ktorá vyústila do stavu, že „*spisovatelia opätovne preberajú na seba povinnosť byť svedomím národa*“.¹⁹ Sociálny akcent je považovaný za impulz k zrodu novej generácie autorov, ktorý u časti autorov pretrval, u iných sa rozplynul v ruralizme. „*Vypäté sociálne cítenie*“²⁰ sa odráža aj v námetoch poézie, kde neprekvapuje uvedenie Fraňa Kráľa, nečakanejšie pôsobí spojenie sociálnej otázky s poéziou Maše Haľamovej, ktorú charakterizuje citátom z Krčméryho reakcie z roku 1933 na poetkinu tvorbu: „*Oproti starozákonnej tvrdosti ,Jehovu' Kraskovho, oproti barokovosti Lukáčovho náboženského živlu, aká to tu protestantská prostota, čistá a básnická. Aký detinský cit! Aká mýtotvornosť! V prvom svojom zväzku bola už taká. A tu sa nezmenila. Len sociálny cit sa jej stal programovitejším, ak sa smie tak pomenovať časté pripomínanie ,predmestia'. To má z Wolкера. Ale svetom jej nie mesto je, ale tichá noc pod širokou, hviezdnatou oblohou.*“²¹

Okrem priamej literárnej činnosti sa spisovatelia stretávajú na zjazdoch: konkrétne uvádza Zjazd mladej generácie z roku 1932 a Zjazd spisovateľov v Trenčianskych Tepliciach o štyri roky neskôr a desiatky novinových článkov podporujúcich humanizmus v Európe.

Z nových generácií v tridsiatych rokoch ako prvú skupinu uvádza pražskú generáciu R10 a predovšetkým Alexandra Matušku, Michala Chorvátha a básnika „*s neopakovateľným poetickým názorom a výrazom*“²² Jána Kostru. Z celej výstavy vyplýva veľká dôvera Štefana Druga v dobovú literárnu kritiku, ktorá

15 Tamže, s. 17.

16 Tamže, s. 14.

17 Tamže, s. 12.

18 Tamže, s. 14.

19 Tamže, s. 19.

20 Tamže, s. 18.

21 Tamže.

22 Tamže, s. 22.

dostáva takmer tretinový podiel v textovej zložke libreta. Odvodiť z toho môžeme, že kritika a veda spoluutvárali kultúru, mali vzdelávací a osvetový význam a korigovali literárne myslenie či priamo literárnu tvorbu. Ako zásadný krok sa to ukazuje najmä v mladej literatúre, akou tá slovenská v medzivojnovom období stále bola. V návratoch k pôvodným literárnokritickým zdrojom Drug dosahuje to, že sa nielen rozširuje priestor dobovej reflexie, zároveň sa však môže vyhnúť deformovaným názorom, ktoré sa uvádzali pri hodnotení medzivojnovnej literatúry v rokoch 1949 – 1963. Spomedzi kritikov sa najväčšie uznanie dostáva A. Matuškov, ktorému skladá kompliment: „*Píšu o umení, dožadujú sa opravdivého umenia, neregistruje, nekritizuje iba, lež tvorí. Jeho kritiky sú v plnom slova zmysle umením.*“²³ Z literárnych historikov sa Drug odvoláva najviac na syntézu Andreja Mráza v V. diele *Slovenskej vlastivedy: Literatúra a jazyk* (Bratislava : SAVU, 1948), s ktorým má viacero spoločných koncepčných názorov (členenie obdobia) aj osobných pohľadov.

Tridsiate roky už naplno ukazujú svoju „lyrickú tvár“ a Š. Drug za ústrednú osobnosť označuje Jozefa Cígera Hronského, za vrcholný zjav zasa naturistu Františka Švantnera. Skupinu naturistov Drug navrhuje zobrazíť nielen cez profily autorov a diel, ale aj cez polemiky s autormi, i keď vyslovene z výstavy vylučuje poslednú a zásadnú polemiku, známu podľa názvu článku Jozefa Felixa *O nové cesty v próze alebo problém „anjelských zemi“ v našej literatúre*,²⁴ ktorá rozprúdila diskusiu až rok po druhej svetovej vojne. Aby rozriešil možné nedorozumenie pri hodnotení lyrizovanej prózy, Drug ukazuje, že vrcholné diela naturizmu a niektoré ďalšie príklady lyrizovanej prózy právom patria k „*vrcholkom slovenskej literatúry tridsiatych a štyridsiatych rokov*“, no „*v istom období sa (lyrizovaná próza) stala až módou, autori sa vrhli na jej postupy ako na samospasiteľný prostriedok, rozmeľňovali jej hodnoty a niektorí ju priviedli do závozu štylistického krasorečenia, bezduchých banalít*“.²⁵

Záver tridsiatych rokov v poézii patril etablovaným jednotlivcom, predovšetkým L. Novomeskému a J. Smrekovi, počet výrazných hlasov rozšíril Valentín Beniak. Zo skupinových úsilí sa miesto ušlo katolíckej moderne, i keď zďaleka nie také, aké sa jej pripisuje v súčasnosti, a tiež mohutnému skupinovému vystúpeniu nadrealistov. Významnejšie miesto dostávajú nadrealisti ako skupina, medzi jednotlivcami potom Rudolf Fabry ako „*priekopník surrealizmu a vedúci básnik*“.²⁶

Je pozoruhodné a svojím spôsobom aj sebavedomé načrtnúť verejný prehľad, kde sa dali ľahko odčítať bádateľove hodnoty a hodnotenia. Drugov náčrt dejín medzivojnovnej literatúry je autorským konceptom dejín, opierajúcim sa o dlhoročný výskum tohto obdobia, ktorý svedčí o tom, že bádateľ mal výborný prehľad aj o literatúre, s ktorou si ho bežne čitatelia neasociujú. Rok 1968, krátke obdobie Pražskej jari a roky relatívneho uvoľnenia sa v tomto náčrte odrážajú pozitívne vytvorením plastického pluralitného obrazu periódy. Najväčšími odchýlkami

23 Tamže, s. 19.

24 FELIX, Jozef: O nové cesty v próze alebo problém „anjelských zemi“ v našej literatúre. In: *Elán*, roč. 16, 1946, č. 3 – 4, s. 6 – 7.

25 DRUG, Štefan: *Medzivojnová literatúra (Literatúra medzi dvoma vojnami)*. Martin : Slovenská národná knižnica – Literárny archív, 1968, s. 35. Rkp.

26 Tamže, s. 42.

366 od súčasného vykresľovania medzivojnovnej literatúry je zníženie významu ľavicovej línie, najmä tzv. druhej vlny DAV-u, kam Drug zaradil prispievateľov časopisu *Šíp* a dôležité osobnosti práve prebiehajúcich šesťdesiatych rokov, Eugena Löbla, Gustáva Husáka a básnika Mórica Mittelmana Dedinského. V dráme Ivan Stodola svojim dominantným miestom zatienuje ostatných dramatikov vrátane Júliusa Barča-Ivana, ktorému sa v posledných dvoch desaťročiach priznáva významnejšia úloha, než libreto naznačuje. Väčší význam zohrala tiež katolícka moderna, ktorá svojou početnosťou a viacgeneračnosťou obsiahla väčší časový aj personálny priestor a dvoch známych básnikov Rudolfa Dilonga a Pavla Gašparoviča Hlbinu prekonáva vo svojom nadčasovom význame Janko Silan. Na druhej strane pri tejto skupine Drug správne konštatuje, že ich pokus o napojenie cez teoretické učenie Henriho Brémonda sa v básnickej praxi dôslednejšie nesledovalo a skupinu často zaujímali dobové avantgardné smery.

Štefan Drug svoje libreto ukončuje zmierlivo, konštatujúc, že koniec medzivojnovného obdobia, spadajúceho do záveru svetovej vojny, zastihuje slovenskú literatúru v kontinuite a uvádza príklady činnosti nadrealistov, katolíckej moderny a lyrizovanej prózy. Symbolicky náčrt dejín ukončuje citátom z exilových zápisok Vladimíra Clementisa, ktorý reprezentuje skupinu intelektuálov sledujúcich dianie na Slovensku zo zahraničia. Clementis roku 1942 formuluje pozorovanie, s ktorým sa Drug stotožňuje a považuje ho za zásadný literárny, kultúrny a politický odkaz: „*Ani literárna tvorba sama, ani literárna veda nezdá sa byť vo svojom jadre nakazená, duchom národného socializmu – ba nie je ani taká, akou by ju chceli mať už či Tuka a Mach z jednej strany, alebo Tiso zo strany druhej. Slovenská kultúra je usmerňovaná – ale nie je usmernená!*“²⁷

Pramene

DRUG, Štefan: *Medzivojnovná literatúra (Literatúra medzi dvoma vojnami)*. Martin : Slovenská národná knižnica – Literárny archív, 1968. Rkp.

Literatúra

DRUG, Štefan: *Kapitoly k začiatkom socialistickej literatúry na Slovensku*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1961.

DRUG, Štefan: Doslov. In: PONIČAN, Ján: *Človeka hľadám*. Bratislava : Tatran, 1982.

DRUG, Štefan: *Červená sedmička nastupuje (O davistoch netradične)*. Bratislava : Smena, 1984.

FELIX, Jozef: O nové cesty v próze alebo problém „anjelských zemi“ v našej literatúre. In: *Elán*, roč. 16, 1946, č. 3 – 4, s. 6 – 7.

HUČKOVÁ, Dana: *Kontexty Slovenskej moderny*. Bratislava : ÚSL SAV – Kalligram, 2014.

GREGOREC, Ján: *Literatúra v období medzi dvoma vojnami*. In: *Dejiny slovenskej literatúry*. Hl. red. Milan Pišút. Bratislava : Osveta, 1962.

- MRÁZ, Andrej: *Slovenská vlastiveda: Literatúra a jazyk. V. diel*. Bratislava : SAVU, 1948.
- REZNÍK, Jaroslav: Päť rokov činnosti Pamätníka slovenskej literatúry. In: *Letopis Pamätníka slovenskej literatúry 1970*. Martin : Matica slovenská, 1970.
- ŠPITZER, Juraj: Úvod. In: DRUG, Štefan: *Kapitoly k začiatkom socialistickej literatúry na Slovensku*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1961.
- TRIZNA, Peter: Sizyfovské zápasy Vladimíra Roya. In: ROY, Vladimír: *Vpísané do noci*. Fintice – Košice : FACE, 2017, s. 88 – 100.

Doc. Mgr. et Mgr. Ján Gavura, PhD.
Filozofická fakulta
Prešovská univerzita v Prešove
Ul. 17. novembra 1
080 01 Prešov
Slovenská republika
e-mail: jan.gavura@unipo.sk